

му криється естетичність будь-якого типу висловлювання. Доказом такої думки є класифікація К. Пейруте. Спираючись на концепції Р.Якобсона та М.Ріффатера про функції мовленнєвої комунікації, дослідник визначає такі типи текстів:

- референтний — текст відображає об’єктивну реальність;
- експресивний — автор висловлює свої почуття, емоції та переконання;
- конативний — автор захоплює, зацікавлює, інтригує читача, втягує його в сюжет;
- поетичний — через афективні засоби текст відображає суб’єктивну реальність.

Не відноситься до поезії, „закодованому” літературному жанру [10, с. 7].

Референтний текст характеризується денотативністю лексики, фонетичною та граматичною коректністю, які, безумовно, передають красоту мови, але естетична цінність виражається більш ярко за рахунок малюнків, фотографій, діаграм, таблиць, тобто екстралінгвістичних засобів, які висвітлюють логічність думки, доказів, аргументів тощо.

Щодо інших типів тексту, вони за своєю природою є естетичними носіями, цінність яких виражається через художній образ, афективність лексики, яскравість мовленнєвих засобів, стилістичні відступи від норми тощо. Але на наш погляд, естетичність тексту залежить в першу чергу від його здібності моделювати буття у логічно й вербально найекономішньому втіленні [8, с. 64]. Саме такий підхід до естетичної цінності тексту як лінгвістичної категорії заслуговує подальшого дослідження, що впливатиме й на характер інтерпретації тексту, й на фундаментальний аналіз художнього твору.

Література

1. Forest Ph., Conio G. Dictionnaire fondamental du français littéraire. — Paris : Maxi — Livres, 2004. — 410 p.
2. Літературознавчий словник-довідник / Р.Т.Гром’як, Ю.І.Ковалів та ін. — К.: ВЦ „Академія”, 1977. — 757 с. (Nota bene)
3. Современный словарь-справочник по литературе / Сост. и научн. ред. С.И.Кормилов. — М.: Олимп: ООО «Фирма «Издательство АСТ», 1999. — 704 с.
4. Лемешко Л.С., Табачек І. В. Посібник з теоретичної граматики французької мови. — К.: Вид.центр КНЛУ, 2005. — 134 с.
5. Carotini E., Peraya D. L’analyse textuelle dans la perspective sémiotique. // Dobrescu -Warodin A. Langue, vie et civilisation française. — Bucarest : Editura didactica si pedagogica, 1978. — P. 202-204.
6. Barbotin E. Présupposées et requêtes de l’acte de lire. // Dobrescu -Warodin A. Langue, vie et civilisation française. — Bucarest : Editura didactica si pedagogica, 1978. — P. 205-207.
7. Лотман Е. Структура художественного текста. — М.: Искусство, 1970. — 384 с.
8. Науменко А.М. Філологічний аналіз тексту (основи лінгвопоетики). Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів — Вінниця: НОВА КНИГА, 2005. — 416 с.
9. Ізер В. Процес читання: феноменологічне наближення // Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки XX століття / За ред. М.Зубрицької. — Львів: Літопис, 1996. — С. 263-277.
10. Peyroutet C. Style et rhétorique. — Paris : Nathan, 1994. — 160 p.

Стаття поступила в редакцію 05.04.2006 г.

УДК 811.111’42:316.346.2-005.2

Н. В. Соколова

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ „ГНІТ” У ЖІНОЧОМУ АНГЛОМОВНОМУ РОМАНІ XIX-XX СТ. (КОНТЕКСТОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ)

Мета даної статті полягає у висвітленні та аналізу мовних засобів, що у сукупності вербалізують концепт „гніт” (oppression) у жіночих творах. Концепт ро-

зуміємо як певну одиницю колективної свідомості, що має культурне значення та знаходиться у безпосередній взаємодії з іншими концептами, утворюючи на різних рівнях універсальну, національну чи індивідуальну понятійну структуру, що має узуальне чи контекстуальне мовне вираження (див. праці Ю.С. Степанова, В.Н. Телії, О.О. Селіванової, В.А. Маслової, тощо). Концепт „гніт” не розглядається нами у всій різноманітності, оскільки він є дуже широким та є базовим конструктом концептосфери дискримінації загалом. Остання охоплює расизм, шовінізм, націоналізм, фемінізм як боротьбу проти дискримінації жінки, тощо. Концепт „гніт” присутній у авторками-жінками текстах, що розкривають проблеми жінки у самореалізації чи знаходженні свого місця у суспільстві. Перед нею постають об’єктивні перешкоди, які нав’язують їй певну манеру поведінки і рамки, за які вона не має переходити. Концепт „гніт” розкривається у ситуаціях, коли героїня не почуває себе вільною та задоволеною, а знаходиться у боротьбі проти чоловіків/суспільства/негативних обставин, чи у пасивному прийнятті безвихідного становища та підкоренні чоловікам/суспільству/обставинам. Важливого значення для зображення в художньому тексті такого становища жінки, її незадоволення займає жіночий гендерний стереотип, який часто стає для героїні чи не найбільшою загрозою її ідентичності.

Яскравим прикладом незадоволення жіночим гендерним стереотипом є роман „Маленькі жінки” Луїзи Мей Олкет (*“Little Women” by L.M. Alcott, 1868*). Він зосереджується на детальному зображенні життя чотирьох сестер та їх матері протягом року. Феміністські тенденції роману репрезентуються у переосмисленні існуючого на той час жіночого гендеру. Чотири сестри Маргарет, Джозефіна, Елізабет і Емі у процесі соціалізації здобувають чи закріплюють жіночий гендерний стереотип, ламаючи свій характер.

Відсутність вибору у поведінці та необхідність додержуватися стереотипних норм суспільства, що бракують індивідуального підходу, пригнічують жінку, обмежуючи її можливості кордонами гендерного стереотипу: *“I’ll try and be what he loves to call me, ‘a little woman,’ and not be rough and wild, but do my duty here instead of wanting to be somewhere else,” said Jo, thinking that keeping her temper at home was a much harder task than facing a rebel or two down South. (1, 10).*

Словосполучення *a little woman*, яке у формі множини вживається у заголовку *“Little Women”*, набуває актуалізованого значення. Воно корелює зі словосполученнями *not to be rough, not to be wild, to do one’s duty, <not> to want to be somewhere else, to keep one’s temper at home*. Сполучник *instead of* реалізує заперечення, що робить можливим замінити його часткою *not*. Ці словосполучення репрезентують жіночий гендерний стереотип, оскільки імплікують гідну та очікувану поведінку жінки того часу, а отже вербалізують концепт „гніт”. Гіпербола *a much harder task than facing a rebel* експлікує як важко для Джо здобути жіночий гендер, необхідність чого пригнічує її.

У романі дається характеристика „жіночої” сфери діяльності, характерної для жінки того часу, яка пов’язана виключно з домашніми справами: *“Suppose you learn plain cooking; that’s a useful accomplishment, which no woman should be without,” said Mrs. March (1, 110). Meg, who was looking <...> very womanly, as she sat sewing at her little worktable (1, 112).*

Прикметник *womanly* має сему „жінка” та експліцитно вказує на жіночий гендерний стереотип, що розкривається такою лексикою, як *plain cooking, sewing*. Словосполучення *no woman should be without* імплікує нав’язування жіночого стереотипу та відсутність свободи вибору.

Авторка приділяє увагу тому фактові, що якості та дії, які впроваджуються жіночим гендерним стереотипом, не цінуються суспільством та у разі відсутності

чоловіка у родині, жінка почувається безправною перед суспільством: “*We can't do much, but we can make our little sacrifices and, ought to do it gladly*” (1, 3).

Словосполучення *can't do much* та *to make sacrifices* маркують працю жінки вдома та разом із всіма вище названими лексичними одиницями вербалізує концепт „гніт”.

Дискримінація жінки у романі розкривається у двох напрямках: у відсутності можливостей для самореалізації у суспільстві самою жінкою без чоловіка та у неспроможності позбавитися жіночого гендерного стереотипу. Закріплення за чоловіком прав і свобод, недоступних жінці, тягне за собою признання обумовленості існування жінки тільки заради чоловіка, у такий спосіб роблячи її безпомічною та неповноцінною: “<...> *I felt very anxious about Father, and thought how lonely and helpless we should be if anything happened to him.*” (1, 41). “*To be loved and chosen by a good man is the best and sweetest thing which can happen to a woman*” (1, 92).

Прикметник *helpless* має пейоративну конотацію. Вживання дієслова *to be chosen* у пасивному стані імплікує те, що жінка сама не приймає рішення про свою долю, за неї це вирішує чоловік, оскільки іменник *man* є суб'єктом дії у реченні.

Неприйняття жіночого гендерного стереотипу Едною, героїнею роману „Пробудження” К. Шопен (“*The Awakening*” by K. Chopin, 1899), також причиняє їй страждання та співвідноситься з концептом „гніт”. Спроба змінити навколишнє суспільство і своє життя, де вона могла б проявити свою незалежність та індивідуальність, закінчується з одного боку трагічно, з іншого — неоднозначно.

Містер Понтельє, чоловік Едни, відноситься до дружини як до свого майна, що вербалізується словосполученням *valuable piece of personal property*: “<...> *he added, looking at his wife as one looks at a valuable piece of personal property which has suffered some damage*” (2, 24).

Порівняння дружини з майном експліцитно маркує дискримінацію Едни у сімейних відношеннях, що просліджується у зневажливому ставленні до неї, чие існування повністю має бути спрямоване тільки на реалізацію його потреб: *His entrance awoke his wife <...> He talked to her while he undressed, telling her anecdotes and bits of news and gossip <...> She was overcome with sleep and answered him with little half utterances. He thought it very discouraging that his wife, who was the sole object of his existence, evinced so little interest in things which concerned him, and valued so little his conversation* (2, 26).

Зневажливе ставлення до Едни репрезентується прикметником *discouraging* та словосполученнями *to evince so little interest* та *to value so little his conversation*, що пояснюють чоловічу точку зору на те, як дружина має ставитися до чоловіка. Авторська іронія посилюється словосполученням *anecdotes and bits of news and gossip*, яке підкреслює незначущість предмета розмови. Але, з точки зору чоловіка, Една повинна слухати його уважно та проявляти зацікавленість, незважаючи на те, що вона вже лягла спати. Словосполучення *the sole object of his existence* також набуває іронічності, оскільки із ситуації стає зрозумілим, що чоловік байдуже ставиться до потреб Едни. Воно має оказіональну пейоративну конотацію завдяки іменникові *object*, вжитому стосовно людини.

Зневажливе ставлення до дружини також знаходимо у контролі над дружиною, над її піклуванням про його дітей. Вважаючи, що стан дітей не відповідає нормі, із його точки зору, чоловік повертається, щоб зробити догану Едни та не слухає її, коли вона поясняє, що діти здорові: *Mr. Pontellier returned to his wife with the information that Raoul had a high fever and needed looking after. Then he lit a cigar and went and sat near the open window. Mrs. Pontellier was quite sure Raoul had no fever <...> Mr. Pontellier was too well acquainted with fever symptoms to be mistaken <...> He reproached his wife with her inattention, her habitual neglect of the children* (2, 26-27).

Словосполучення *to return with the information, need looking after* та дієслово *to reproach* є маркерами контролю над Едною, над тим, як вона виконує свої обов'язки матері, перш за все перед чоловіком, який вважає, що дбати про дітей не його обов'язок, як то імплікується у цитаті. Словосполучення *to be too well acquainted to be mistaken* має значення виключної правоти чоловіка та у такий спосіб його домінування над жінкою. Його різко негативна оцінка поведінки Едни вербалізується іменником *inattention* і словосполученням *habitual neglect of the children*, що є дискримінацією жінки у сімейних відносинах, що підтримується жіночим гендерним стереотипом.

Цей стереотип не дає жінці змогу реалізувати себе повністю, а іноді є перешкодою для досягнення щастя. Так, у романі Е. Уортон „Літо” (*“Summer” by E. Wharton, 1917*), стандартна історія життя сільської дівчини Чериті стає показовою, як наочний приклад дискримінації жінки у суспільстві, що також концептуалізується поняттям „гніт”. Не здобувши належної освіти, Чериті являє собою типову молоду жінку, яка має мовчати та бути вдячною своєму опікунові, юристові Роялу: *<...> she ought, as Miss Hatchart had once reminded her, to remember, that she had been brought down from there, and hold her tongue and be thankful* (3, 265).

Словосполучення *to hold her tongue* імплікує тактику замовчування, що часто використовується як засіб не розповсюдження жіночого знання та досвіду, а отже як засіб контролю над жінкою. Словосполучення *to be thankful* здобуває негативного забарвлення у контексті, оскільки натякає на другорядне положення дівчини, яка повинна визнавати себе недостойною того, що для неї робить чоловік, а отже, дякувати йому навіть за найменшу увагу.

Більш того, героїня, як прототипова жінка того часу з маленького міста, не представляє собі самостійного життя без впливу будь-якого чоловіка. Зразком її залежного світогляду є відношення до свого опікуна, якого вона не любить, а інколи навіть ненавидить, але заради якого вона кидає вчитися, оскільки без нього вона не бачить можливості свого існування: *<...> he had been to her merely the person who is always there, the unquestioned central fact of life, as inevitable but as uninteresting as North Dormer itself* (3, 307).

Словосполучення *unquestioned central fact of life* та прикметник *inevitable* маркують психо-емоційну залежність від чоловіка та стають вербальними репрезентантами концепту „гніт”. Прикметник поширює негативне забарвлення на увесь контекст.

Чериті відкидає пропозицію Рояла женитися на неї. Вона розуміє економічне пригноблення заміжньої жінки, праця якої вдома є обов'язковою та неприбутковою з точки зору економічних відносин. Це вербалізується прикметником у вищому ступені *cheaper*: *“Suppose you think it would be cheaper to marry me than to keep a hired girl”* (3, 275).

Важливою темою роману є відношення патріархатного суспільства до жінки, яке забороняє її стосунки з чоловіками поза шлюбом. Чериті знехтує ці норми та вагітніє від Харні. Відношення суспільства того часу до вагітної незаміжньої жінки є дискримінаційним, що репрезентується словосполученням *the harsh code of the village* (3, 360), яке стає маркером концепту „гніт”. Становище вагітної незаміжньої жінки вербалізується низкою лексичних одиниць *shunned, worse, mean, miserable, unconfessed, drearily, cramped hypocrisy people's never mentioning her name* із негативною конотацією, які маркують пригноблення жінки: *It was what had happened to Ally Hawes's sister Julia, and had ended in her going to Nettleton, and in people's never mentioning her name. <...> Charity had always suspected that the shunned Julia's fate might have its compensations. There were others, worse endings that the village knew of, mean, miserable, unconfessed; other lives that went on drearily, without visible change, in the same cramped setting hypocrisy* (3, 305).

Наприкінці роману Е. Уортон героїня припиняє боротися, розуміючи, що суспільство засудить не тільки її, а й її дитину. Вона почувається втомленою та наразі приймає пропозицію Рояла, біля якого суспільство їй більше не погрожуватиме. Поразка феміністського духу Чериті розкривається у передостанній фразі, після заміжжя за Роялом: *Their eyes met, and something rose in his that she had never seen there: a look that made her feel ashamed and yet secure* (3, 383).

Прикметник *ashamed* з різко негативною конотацією імплікує її відношення до ситуації, коли свободолюбна Чериті фактично потрапила у неволю, зв'язавши своє життя з некоханою людиною, підкоряючись обставинам. Прикметник *secure* імплікує, що жінка може почуватися у відносній безпеці від засудження патріархатного суспільства тільки поряд з чоловіком, що є засобом її дискримінації.

Отже, концепт „гніт” концептосфери „фемінізм” у художніх творах письменниць представлений достатньо широко. У творах різної тематики він реалізується на різних рівнях дискримінації жінки: переважно на соціокультурному, представленому створенням жіночого гендерного стереотипу та певної соціальної ситуації, що не приймається сутністю жінки та суперечить їй.

Вербальні маркери концепту „гніт” мають пейоративну узуальну чи контекстуальну конотацію, оскільки репрезентують негативне ставлення жінки до проблеми дискримінації. Ці лексичні одиниці розкривають з одного боку її положення у суспільстві, окресленого жіночим гендером, як у романі „Маленькі жінки”. З іншого боку, вони розкривають ставлення до жінки як особи, що має підкорюватися чоловікові та патріархатним законам суспільства, порушення яких жорстко критикується, як у романах „Пробудження” та „Літо”.

Література

1. Alcott L.M. *Little Women*. — London: Penguin Books, 1994. — 217 p.
2. Chopin, Kate. *The Awakening // Case Studies in Contemporary Criticism*. / Ed. by Nancy A. Walker — 2nd edition — Boston: Bedford / St. Martin's, 2000. — P. 22-139.
3. Wharton E. *Summer // Nine Short Novels by American Women* / ed. by McMahan E., Day S., Funk R. — New York: St. Martin's Press, 1993. — P. 263-383.

Статья поступила в редакцию 25.03.2006 г.

УДК 811.111.001.1

А. В. Шуба

КОНЦЕПТ "ПРАВО" В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Кінець ХХ — початок ХХІ століття характеризується бурхливим розвитком науки та техніки, дедалі поглиблюються ділові та професійні зв'язки між країнами світу. Це не могло не залишити свого відбитку на мовній картині світу. Сьогодні спостерігається суттєве збагачення фахової лексики, і саме лінгвістика (термінологія) покликана вирішити проблему забезпечення різних галузей науки нормативною термінологією. Важливим є сьогодні і розвиток юридичної термінології. Ю.Ф. Прадід наголошує на необхідності розвитку та удосконалення юридичної лінгвістики. Він визначає її як “прикладну науку, без якої неможливе успішне розв'язання ряду важливих питань з теорії держави і права, історії держави і права, конституційного права, криміналістики та ... інших правознавчих наук” [6, с. 147]. Проблема мови та права не є новою, адже ще філософи та юристи Стародавнього Риму звертали увагу та те, що “слова закону не тотожні його “силі і владі” — змісту, значенню та смислу” [1, с. 155].